

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ АКТИВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

THE CONCEPT OF ADMINISTRATIVE ACTS ON ENSURING NATIONAL SECURITY

Труба Р.М., доктор філософії в галузі права,
докторант

Науково-дослідний інститут публічного права
orcid.org/0009-0003-0971-8350

Стаття присвячена уточненню юридичного змісту поняття «адміністративний акт із забезпечення національної безпеки». На підставі аналізу законодавства та різних позицій учених стосовно тлумачення галузевої сутності адміністративних актів визначено загальний зміст адміністративних актів у сучасній правовій і демократичній державі. Адміністративним актом щодо забезпечення національної безпеки визнано одностороннє підзаконне владне рішення (або юридично значущу дію) компетентного органу публічної адміністрації, прийняте з метою попередження, нейтралізації або усунення загроз державі, суспільству та громадянам, у результаті якого в конкретній особі (або визначеного кола осіб) виникають, змінюються або припиняються права та/або обов'язки, необхідні для захисту та збереження (охорони) належного рівня національної безпеки. Адміністративному акту щодо забезпечення національної безпеки притаманні певні властивості, характерні для всіх адміністративних актів загалом чи адміністративних актів щодо забезпечення національної безпеки зокрема. По-перше, адміністративний акт із забезпечення національної безпеки має правовий характер, будучи підзаконним і таким, що відповідає вимогам принципів права, відображаючи застосування (реалізацію) адміністративного права. По-друге, адміністративний акт із забезпечення національної безпеки має офіційний, зовнішньо спрямований характер і є обов'язковим для виконання (реалізації), будучи юридичним фактом, а отже, тягне за собою настання юридичних наслідків. По-третє, адміністративний акт із забезпечення національної безпеки має конкретно-індивідуальний характер. По-четверте, адміністративний акт із забезпечення національної безпеки ухвалюється та здійснюється у сфері забезпечення національної безпеки, переслідуючи особливу мету та виконуючи відповідні завдання. По-п'яте, адміністративний акт із забезпечення національної безпеки за характером може бути наказовим (зобов'язуючим), правостановлюючим, підтверджуючим, а також сприяючим та обтяжуючим (обмежує права, свободи чи законні інтереси приватних осіб), корелюючись із принципом пропорційності.

Ключові слова: адміністративний акт, забезпечення національної безпеки, правотворчість, публічне адміністрування, система забезпечення національної безпеки, суб'єкти забезпечення національної безпеки.

This paper explores the legal content of the concept of an "administrative act to ensure national security." Through an analysis of legislation and a range of scholarly perspectives on the sector-specific essence of administrative acts, the author establishes the general nature of administrative acts in a contemporary legal and democratic state. Building on these insights, an administrative act to ensure national security is proposed to be understood as a unilateral, subordinate public-authority decision (or legally significant action) issued by a competent public administration body. Its purpose is to prevent, neutralize, or eliminate threats to the state, society, and citizens. As a result of such an act, a particular individual (or group of individuals) acquires, modifies, or loses the rights and/or obligations necessary to safeguard and maintain (or protect) an appropriate level of national security. An administrative act to ensure national security exhibits specific properties that characterize all administrative acts in general and, in some cases, all administrative acts aimed at national security. First, such an act possesses a legal nature, being subordinate to higher legal standards and reflecting the application (or implementation) of administrative law. Second, the act is official and externally directed, and it is mandatory to implement (or obey). As a legal fact, it gives rise to legal consequences. Third, it takes on a specific and individualized character. Fourth, an administrative act to ensure national security is issued and implemented within the sphere of national security, serving a special purpose and undertaking relevant tasks. This is consistent with the principle that administrative acts should align with the objectives, regulations, and requirements of the legislative enactments they aim to implement. Fifth, such an act can be prescriptive (binding) or legally constitutive, confirmatory, or even restrictive (curtailing rights, freedoms, or legitimate interests). In all cases, it must respect the principle of proportionality. The article's conclusions summarize the research findings, emphasizing that heightened standards must be applied to administrative acts in this area. Even in the face of threats to the state, society, or individuals, competent authorities are obliged to act within the law, justify their decisions, and respect fundamental human rights to the greatest extent possible. Disregarding these obligations – enshrined not only in the doctrine of administrative law in Ukraine, but also in the case law of the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union – can undermine the rule of law. This presents a managerial risk that could substantially impair the maintenance of an adequate security environment in the field of national security.

Key words: administrative act, an actor of national security, ensuring national security, law-making, national security system, public administration.

Постановка проблеми. Потреба в мінімізації управлінських ризиків публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки обумовлює ситуація, за якої особлива увага в сучасній правовій і демократичній державі приділяється ретельному впорядкуванню діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері національної безпеки. Причому законодавець враховує, що одним з ключових інструментів реалізації такої діяльності є адміністративний акт органу публічної служби (як органів виконавчої влади, так і органів місцевого самоврядування). З огляду на це, комплексне дослідження сучасних суб'єктів забезпечення національної безпеки безпосередньо пов'язане з дослідженням сутності адміністративних актів, проблематика розуміння юридичної природи яких,

як слушно зазначають вчені, «має не лише теоретичний характер, а й високу практичну значущість» [2, с. 25]. Особливо актуальним це питання постає стосовно адміністративних актів у сфері забезпечення національної безпеки, які, слугуючи важливим механізмом реалізації владних повноважень у відповідній сфері, створюють, змінюють або припиняють права та обов'язки конкретних осіб, сприяючи таким чином охороні, захисту та відновленню належного рівня національної безпеки.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Попри те, що сучасні науковці комплексно не досліджували адміністративні акти у сфері забезпечення національної безпеки, слід зауважити, що аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що вчені (серед

яких В. Р. Біла [1], І. В. Бойко, Я. Брієде [2], Н. В. Галицина [3], В. В. Галуцько [4], О. П. Махмурова-Дишлок [5], Р. С. Мельник [6], Р. В. Негара [7], А. А. Хребтова [8] та ін.) вже тривалий час розв'язують проблему уточнення юридичного змісту адміністративних актів. Отже, наукові напрацювання цих та інших дослідників становлять теоретичну основу, на якій може бути сформульовано наукову позицію стосовно визначення юридичної природи адміністративних актів щодо забезпечення національної безпеки.

Мета статті полягає в уточненні поняття «адміністративний акт із забезпечення національної безпеки». Досягнення цієї мети передбачає виконання таких завдань: 1) проаналізувати стан нормативно-правового визначення поняття «адміністративний акт»; 2) окреслити основні доктринальні тлумачення юридичної природи адміністративних актів; 3) сформулювати узагальнене визначення поняття «адміністративний акт» та «адміністративний акт із забезпечення національної безпеки»; 4) визначити ключові риси адміністративного акта щодо забезпечення національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Передусім слід зауважити, що адміністративний акт «за своїми сутнісними рисами є новою категорією для доктрини адміністративного права, зміст яких розкривається через повноваження публічної адміністрації, і є наслідком імплементації законодавства України до права Європейського Союзу, що обумовило перехід від використання терміна «акт державного управління» до поняття «адміністративний акт», а отже, потребують поглибленого дослідження» [3, с. 143]. Слід зауважити, що спроби визначити поняття «адміністративний акт» вперше були реалізовані в проектах адміністративно-процедурних кодексів. Зокрема, у п. 3 ч. 1 ст. 1 проекту Адміністративно-процедурного кодексу України, зареєстрованого 3 грудня 2012 року за № 11472, поняття адміністративного акта розкрито як «рішення (правовий акт, документ, відмітка в документі) індивідуальної дії, прийняте адміністративним органом за результатами розгляду адміністративної справи відповідно до цього Кодексу, спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та обов'язків фізичної або юридичної особи (осіб)». Також це поняття визначено й на рівні законодавства. Так, у Тимчасовому порядку надання адміністративних послуг, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 року № 737 (втратила чинність 8 травня 2013 року), поняття «адміністративний акт» було визначено як «прийняте суб'єктом рішення індивідуальної дії, спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та обов'язків особи». Натомість у п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про адміністративну процедуру» поняття «адміністративний акт» розкрито в такий спосіб: «рішення або юридично значуща дія індивідуального характеру, прийняте (вчинена) адміністративним органом для вирішення конкретної справи та спрямоване (спрямована) на набуття, зміну, припинення чи реалізацію прав та/або обов'язків окремої особи (осіб)». Водночас слід погодитись з українським юристом-адміністративістом Р. С. Мельником стосовно того, що «визначення адміністративного акта, сформульоване в Законі, є неповним» [6, с. 96].

Вирішити питання недостатності законодавчого визначення поняття «адміністративний акт» намагались юристи-адміністративісти. Наприклад, українська учена В. Р. Біла, розглядаючи сутнісний зміст такого акта, доходить думки, що ним є окремий різновид правових актів публічної адміністрації [9, с. 258], адже є «владним волевиявленням публічної адміністрації, зверненим назовні і спрямованим на індивідуальне регулювання прав, обов'язків невідладних суб'єктів або окремого випадку» [1, с. 45]. Своєю чергою Я. Брієде та І. Бойко вважають, що адміністративний акт – це зовнішній правовий акт, виданий органом у сфері публічного права щодо індивіду-

ально визначеної особи або осіб, який встановлює, змінює, констатує чи припиняє конкретні правовідносини або з'ясовує фактичний стан справ. Розглядуваним актом є також рішення, яке у випадках, передбачених законом, вносить орган щодо невизначеного кола осіб, які перебувають в особливих обставинах, які можна визначити (загальний адміністративний акт) [2, с. 27].

Натомість О. П. Махмурова-Дишлок розкриває сутність адміністративного акта як інструменту публічного адміністрування забезпечення прав і свобод людини та громадянина в умовах російсько-української війни, а саме у двох контекстах. У межах першого контексту відповідним актом постає «індивідуальне рішення адміністративного органу в процесі надання адміністративних, соціальних, фінансових, безпекових послуг, стосовно забезпечення прав, свобод (людської безпеки) або інтересів приватних осіб порушених (чи коли існує висока ймовірність порушення) російськими терористами» [5, с. 117]. Дещо інакше адміністративний акт тлумачать інші науковці, зокрема як «рішення адміністративного органу під час виконання владних виконавчих функцій з метою забезпечення виконання (планування виконання) конкретних обмежувальних заходів прав, свобод або законних інтересів приватних осіб, коли без їх здійснення настає висока ймовірність враження (вбивства нанесення важких тілесних ушкоджень) громадян російськими терористами чи з питань дотримання вимог воєнної безпеки держави» [5, с. 117].

З огляду на викладене, можемо дійти висновку, що *адміністративний акт* – це одностороннє владне рішення або дія суб'єкта публічної адміністрації, винесене з урахуванням принципів права, у межах закону і процедурних правил з метою остаточного вирішення індивідуальної адміністративної справи, що встановлює, змінює або припиняє конкретні права та/або обов'язки певної особи (індивідуалізованої групи осіб) або безпосереднім чином зачіпає його законні інтереси. З огляду на це, *адміністративний акт із забезпечення національної безпеки* – це одностороннє підзаконне владне рішення (або юридично значуща дія) компетентного органу публічної адміністрації, прийняте з метою попередження, нейтралізації або усунення загроз державі, суспільству і громадянам, у результаті якого в конкретній особі (або визначеного кола осіб виникають, змінюються або припиняються права та/або обов'язки, необхідні для захисту та збереження (охорони) належного рівня національної безпеки.

Ураховуючи окреслене визначення поняття «адміністративний акт щодо забезпечення національної безпеки», слід виокремити ключові риси таких актів. Причому варто звернути увагу на те, що наразі, як зауважує А. А. Хребтова, «відсутня у наукових колах і єдність стосовно переліку ознак адміністративного акта» [8, с. 649], що обумовлено тією обставиною, що вчені у своїх напрацюваннях «надто поверхнево ставляться до виокремлення ознак адміністративних актів та їх аналізу» [6, с. 99]. Зважаючи на викладене, а також ураховуючи підходи вчених до тлумачення основних рис адміністративного акта [див., напр.: 4, с. 219–220; 6, с. 102–110], зазначимо, що до *основних характеристик адміністративного акта щодо забезпечення національної безпеки* слід віднести такі ознаки:

1. Має правовий характер, адже є підзаконним і таким, що відповідає вимогам принципів права, відображаючи застосування (реалізацію) адміністративного права. Адміністративний акт щодо забезпечення національної безпеки, як і решта таких актів, повинні прийматися з урахуванням принципів права, на основі та в межах закону, а отже, повноваження видавати такі акти мають прямо надаватись законодавством, а самі ці акти повинні відповідати вимогам законності, що окреслюється в ч. 2 ст. 19 Конституції України. Крім того, у цьому контексті слід ураховувати й Рішення Великої палати ЄСПЛ від 15 жовтня 2020 року

в справі Мухаммад і Мухаммад проти Румунії (заявка № 80982/12), у якому зазначено, що втручання в права заради безпеки має бути встановлене законом і відповідати критеріям якості закону – зокрема, закон має чітко визначати підстави та процедури таких актів.

2. Адміністративний акт щодо забезпечення національної безпеки має офіційний, зовнішньо спрямований характер і є обов'язковим для виконання (реалізації) як юридичний факт, а отже, тягне за собою настання юридичних наслідків. Зокрема, Н. В. Галіцина зазначає, що адміністративний акт у практичній дійсності є «основним інструментом діяльності публічної адміністрації, оскільки саме на підставі акта здебільшого виникають, змінюються та припиняються адміністративні правовідносини» [3, с. 143]. У цьому контексті зазначимо, що відповідний акт є волевиявленням компетентного органу (або посадової особи), що віднесений до системи публічної адміністрації у сфері забезпечення національної безпеки (інакше він підлягає скасуванню як незаконний), і видається ним в односторонньому порядку, будучи обов'язковим для виконання адресатами цього акта як правовий акт імперативного характеру, що передбачає настання певного юридичного наслідку. Зазначена властивість адміністративного акта підтверджується також у рішенні Суду ЄС в об'єднаній справі № С-402/05 Р та № С-415/05 Р, де вказано, що навіть наднаціональні акти органів ЄС, спрямовані на боротьбу з тероризмом, повинні відповідати основоположним правам і знаходитися в межах компетенції, інакше вони будуть анульовані. Причому, як зауважує Р. М. Мельник, «важливим є й той факт, що адміністративний акт завжди має зовнішню спрямованість, тобто він стосується осіб, організаційно не пов'язаних з адміністративним органом, який його видав. Адресатом цього виду акта завжди є приватна особа» [6, с. 108].

3. Адміністративний акт щодо забезпечення національної безпеки має конкретно-індивідуальний характер. На відміну від нормативно-правового акта, якому притаманний абстрактно-загальний характер, цей акт стосується людини чи чітко індивідуалізованої (до видання акту) групи людей, будучи загальним розпорядженням, стосуючись «як регулювання поведінки групи людей (персональне загальне розпорядження), так і питань: визначення/встановлення публічно-правового статусу речі; чи користування нею з боку суспільства (речове загальне розпорядження)» [6, с. 107–108]. Тобто розглядуваний акт не встановлює абстрактних правил для широкого кола осіб (як законодавчий акт), а адресований чітко визначеним суб'єктам і обставинам. Аналогічно в країнах ЄС поняття адміністративного акта характеризується його індивідуальною спрямованістю, що адресно зобов'язує або забороняють певну поведінку конкретним особам. Наприклад, у Франції після терактів 2015 року під час надзвичайного стану префекти видавали накази про поміщення конкретних осіб під домашній арешт і проведення обшуків у конкретних приміщеннях без судового ордеру. Причому слід зауважити, що індивідуальність акта важлива, адже його властивість визначає і процедуру його оскарження (виключно адресат має право вимагати перегляду, скасування такого акта).

4. Адміністративний акт щодо забезпечення національної безпеки ухвалюється та здійснюється у сфері забезпечення національної безпеки, переслідуючи особливу мету та виконуючи відповідні завдання, що законно, адже адміністративні акти загалом «повинні відповідати меті, приписам та вимогам законодавчого акта, з приводу виконання якого їх прийнято» [10, с. 155–156]. Причому головна мета таких адміністративних актів – захист публічних інтересів у сфері НБ, що відрізняє їх від інших адміністративних рішень (наприклад, у сфері соціального захисту чи економіки). З огляду на це, адміністративний акт щодо забезпечення національної безпеки спрямовується на попе-

редження (відвернення), усунення чи припинення загрози національній безпеці (сепаратизму, тероризму, диверсії, шпигунства, посягання на конституційний лад тощо). Таким чином, відповідні адміністративні акти мають бути мотивовані інтересами безпеки держави та суспільства, а з огляду на положення Закону України «Про національну безпеку», – спрямовані на захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу й забезпечення громадської безпеки. Водночас посилення на забезпечення національної безпеки в якості аргументу для прийняття акта не має використовуватися свавільно й застосовуватися лише для захисту від серйозних загроз існування держави або основних засад демократичного суспільства. У цьому контексті слід урахувати рішення ЄСПЛ (наприклад, Леандер проти Швеції, Ротару проти Румунії та ін.), у яких Судом визнається право держави вживати заходів проти осіб, що становлять загрозу безпеці, але водночас перевірялись обставини справи в тій частині, що свідчать про те, що справді метою акта було відвернення (усунення) конкретної загрози, а не інші приховані мотиви. Отже, наявність правомірної мети відповідного адміністративного акта (забезпечення національної безпеки) є обов'язковою ознакою такого акта і без неї акт вважатиметься необґрунтованим.

5. Адміністративний акт щодо забезпечення національної безпеки за характером може бути наказовим (зобов'язуючим), правовстановлюючим, підтверджуючим, а також сприяючим та обтяжуючим (обмежує права, свободи чи законні інтереси приватних осіб), корелюючись із принципом пропорційності. Адміністративний акт загалом, як зауважує А. А. Хребтова, за своєю юридичною природою стосується широти свободи людини (індивідуалізованої групи людей), адже такий акт «спрямований на надання та реалізацію конкретних суб'єктивних публічних прав чи покладення передбачених законом обов'язків» [8, с. 649]. Не є винятком й адміністративний акт у сфері національної безпеки, а отже, беручи до уваги суттєвість заходів забезпечення такого типу безпеки, ці акти повинні узгоджуватися із принципом пропорційності (фундаментального доктринального принципу адміністративного права сучасної держави), відповідно до якого втручання має бути необхідним і співмірним реальній загрозі. Тобто ця засаднича ідея вимагає, щоб обраний в акті захід забезпечення національної безпеки повсякчас був мінімально обтяжливим для прав особи з тих, що здатні досягти мети безпеки. Відповідна ідея підтверджується як у рішеннях ЄСПЛ (зокрема, у рішенні в справі «Асоціація за європейську інтеграцію та права людини та Екімджієв проти Болгарії»), так і Суду ЄС (наприклад, у рішенні в об'єднаній справі № С-402/05 Р та № С-415/05 Р), відповідно до якої досягнення НБ не може відбуватися шляхом нехтування базовими правами людини понад необхідне. Урахування цієї правової позиції в адміністративному акті забезпечується шляхом встановлення та аргументованого доведення факту: по-перше, чи переслідує захід, передбачений актом, законну мету, якою є забезпечення національної безпеки; по-друге, чи необхідний такий захід у демократичному суспільстві (тобто чи існує реальна нагальна суспільна потреба в ньому); по-третє, чи є ефективним вказаний захід забезпечення національної безпеки; по-четверте, пропорційний цей захід означеній потребі (з тим, щоб не підривати самі основи правової та демократичної держави). Ігнорування вказаних критеріїв обґрунтованості адміністративного акта щодо забезпечення національної безпеки може на практиці обумовлювати ситуації, коли такі акти будуть ухвалюватися на основі припущень про потенційну загрозу національній безпеці, а також надміру розширено, набуваючи квазікримінального характеру, передбачаючи фактично каральні заходи, які не узгоджуються з гарантіями прав людини, що передбачаються кримінальним правом.

Висновки. Реалії сучасної державності засвідчують потребу в налагодженні ефективної системи своєчасного реагування на весь обсяг потенційних і реальних загроз у сфері національної безпеки. Водночас широкий обсяг питань, пов'язаних із безпекою, корелюючи зі значною варіативністю ризиків і загроз, на практиці здатен обумовлювати ситуації недостатньо обґрунтованого розширення повноважень суб'єктів публічної адміністрації, віднесених до системи суб'єктів забезпечення національної безпеки. Задля мінімізації відповідних управлінських ризиків в Україні як правовій та демократичній державі особлива увага приділяється ретельному впорядкуванню діяльності органів публічної служби у системі забезпечення національної безпеки, а щонайперше – адміністративним актам щодо забезпечення національної безпеки. Таким актом слід вважати підзаконне, одностороннє, владне рішення (також й у вигляді юридично значущої дії), ухвалене відповідним суб'єктом публічної адміністрації задля попередження, нейтралізації чи ліквідації безпекових загроз державі, суспільству чи громадянам. Отже, унаслідок такого рішення (дії) у конкретної особи (або визначеного кола осіб) виникають, змінюються або припиняються права та/або

обов'язки, які необхідні для гарантування й підтримання належного рівня національної безпеки. Отже, розглядувані адміністративні акти – це практичний вияв балансу між публічними та приватними інтересами, що засвідчує реагування держави на безпекові ризики й виклики, яке має брати до уваги і приватні інтереси, що окреслюються межами прав і свобод осіб, яких стосується відповідний адміністративний акт щодо забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим, в Україні як правовій та демократичній державі до адміністративних актів у вказаній сфері мають висуватися підвищені вимоги, з огляду на які навіть за умов загроз державі (суспільству, людині), компетентні суб'єкти владних повноважень зобов'язані діяти в межах права, обґрунтовувати свої рішення та поважати основоположні права людини настільки, наскільки це можливо. Ігнорування ж таких вимог, які закріплені не лише доктринально адміністративного права України, а й прецедентною практикою ЄСПЛ та Суду ЄС, може призвести до підриву верховенства права, що є управлінським ризиком, який може суттєво зашкодити процесу підтримання належної безпекової обстановки у сфері забезпечення національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла В. Р. Адміністративний договір як правова форма публічного адміністрування: оновлення доктринальних підходів. *Право і безпека*. 2019. № 4 (75). С. 43–48. DOI:10.32631/pb.2019.4.05.
2. Брієде Я., Бойко І. В. Правова природа та ознаки адміністративного акта (у порівняльному контексті Латвії та України). *Проблеми законності*. 2023. № 163. С. 22–45. DOI: 10.21564/2414-990X.163.292172.
3. Галіцина Н. В. Адміністративний акт як інструмент публічного адміністрування. *Новітні досягнення та вектори розвитку сучасної юриспруденції*: кол. монографія / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Львів–Торунь: Ліга-Прес, 2021. С. 142–172. DOI:10.36059/978-966-397-244-2-1-6.
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. В. Галуцько, П. В. Діхтієвський, О. В. Кузьменко та ін.; за ред. В. В. Галуцька, О. М. Правоторової. 4-те вид. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 446 с.
5. Махмурова-Дишлюк О. П. Видання адміністративних актів як інструментів публічного адміністрування забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах російсько-української війни. *Право і суспільство*. 2024. Т. 2, № 1. С. 113–118. DOI: 10.32842/2078-3736/2024.1.2.17.
6. Мельник Р. С. Конститутивні ознаки адміністративного акта: критика та аналіз. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 162. С. 93–115. DOI: 10.21564/2414-990X.162.286411.
7. Негара Р. В. Характеристика окремих видів адміністративних актів за новітнім законодавством України про адміністративну процедуру. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 163. С. 213–228. DOI:10.21564/2414-990X.163.292799.
8. Хребтова А. А. Норми адміністративного права як форма реалізації публічного адміністрування. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 647–651. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.05.100.
9. Біла В. Р. Правові форми публічного адміністрування в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 431 с.
10. Мамонтов І. О. Законодавче забезпечення контролю і нагляду у сфері будівництва: конспект лекцій. Київ: КНУБА, 2024. 191 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 16.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025